

FRANCESC BURGNET I ARDIACA

LLIURE PER MOLTS ANYS, LLIURE!

Encara tufeaven les vísceres del Gran Macabre —per anomenar la bèstia atroç amb un títol ben teatral—, i la pudor d'aquell cadàver, més desitjat que celebrat, inaugurava el temps de la utopia —càndida, innocent, ingènua, i, ben aviat, frustrada, traïda, arraconada—, quan les paraules com «llibertat» es pronunciaven sense vergonya, amb un imprecís i solidari entusiasme, amb gosadia, i en aquella època tan colgada en la (des)memòria, una dotzena llarga de tocats pel verí del teatre es llançaven a l'aventura de fundar una faràndula privada amb voluntat pública. I així, l'u de maig de 1976, se signava el document de constitució de la Societat Cooperativa Teatre Lliure —el Lliure, que diríem tots ben aviat—, amb la voluntat positivament insensata, positivament ambiciosa, de posar en marxa, alhora i de manera complementària, un centre de producció d'espectacles i una sala estable, amb seu als locals d'una antiga cooperativa de consum de Gràcia, La Lleiultat.

els primers passos

En pocs mesos s'adequà l'edifici, amb uns resultats encertadament renovadors, reconeguts, per exemple, amb la concessió del Premi ADIFAD 1976 de disseny a Fabià Puigserver —ànima i nervi essencial del Lliure, paret mestra— per la seva admirada adaptació de l'espai teatral de la tradicional i envellida sala a la italiana de La Lleiultat. Set mesos després —un cop desentortolligat, pel camí de la tenacitat i la insistència, el laberint idiota dels entrebancs legals i burocràtics, és a dir, censors—, l'u de desembre de 1976, la companyia del Lliure presentava la seva primera producció: *Camí de nit, 1854*, amb text i direcció de Lluís Pasqual, música de Lluís Llach, espai escènic de Fabià Puigserver i una companyia que, poques temporades

després, gaudia d'un merescut reconeixement professional, com és el cas, per citar alguns noms, de les actrius Muntsa Alcañiz, Imma Colomer, Anna Lizarran, Carlota Soldevila, i dels actors Lluís Homar, Josep Mingell, Fermí Reixach, Antoni Sevilla... Tocat per l'optimisme de l'hora, en parlar de *Camí de nit, 1854*, Lluís Pasqual deia que «l'au fènix que és el nostre país sembla que comença una vegada més a sortir de les cendres. Vivim en un moment d'entusiasmes i reticències, d'apassionaments i decepcions i, a la vegada, de recuperació d'un passat que ens ha estat escamotejat fins ara. Segurament per això pensàvem que una mirada enrere, a un moment en què, a Catalunya, floria la gran industrialització i per aquesta causa apareixia una nova classe, el proletariat industrial, és a dir, el començament d'una etapa decisiva en els esdeveniments contemporanis, ens serviria com a coneixement i reflexió, una de les moltes possibilitats que pot oferir el teatre en aquests moments en què sembla que encetem una vegada més la trajectòria d'un camí començat». *Camí de nit, 1854* ens presentava la història real i emblemàtica de Josep Barceló que, com explicava Lluís Pasqual, «és la història d'una manipulació, el procés d'un càstig exemplar, administrat oportunament pel poder dominant en un intent d'aclaparar i ofegar tot un moviment de reivindicació social. La història d'una llunyana però veritable por: la por que conduirà el poder polític, al servei de la naixent burgesia industrial, en la seva llarga carrera de camaleó violent, a treure's del davant un home com Josep Barceló, acusant-lo, no dels motius pels quals els fa nosa, sinó envillint-lo, i amb ell, tota la classe obrera, i portant-lo al garrot, acusat de lladre de camí ral i intentant imposar, així, un vergonyós i momentani silenci». En aquesta citació, doncs, s'hi poden trobar

o endevinar els principis ideològics de l'encomiable, i aleshores potser inimaginable, trajectòria del Lliure, allò que hi havia al dedins d'aquelles paraules inaugural: «Al moment de començar la nostra estada al local del Teatre Lliure, i el primer contacte amb el nostre públic, el que més ens atreia eren les dimensions diguem-ne *humanes* del nostre teatre.»

cap al futur

Això i, a més, allò que reiterava Fabià Puigserver fa cosa d'un any quan afirmava que «nosaltres som un teatre privat, però la nostra voluntat de teatre públic existeix des del moment en què el teatre que fem és contrari al teatre comercial. Mai no hem fet un teatre amb intenció de fer negoci. El nostre és un teatre d'índole cultural, amb inquietud social, més propi d'un teatre públic que d'un de privat. I crec que sense haver estat mai un teatre públic, de fet, durant molts anys, hem estat fent les seves funcions.» I encara el futur preemptori perquè, com manifestava Puigserver a les portes del desè aniversari del Lliure, «ens trobem al límit de les nostres possibilitats. Al Lliure se l'ha d'entendre com un centre de producció. Un teatre que té els seus tallers de confecció, mecànics, de pintura, de fusteria... que té la seva pròpia gestió. No es tracta, doncs, de la sala, sinó de tot allò que hi ha al seu voltant. I tot això se'ns ha fet petit. Em sembla —proseguia Puigserver— que s'han complert aquelles premisses que ens vàrem proposar fa deu anys, i ha arribat el moment de créixer. El Lliure ha d'arribar a més gent, i això sols serà possible si s'augmenta la producció, els actors, els directors, l'equip tècnic. A més a més, tal com proposàvem al manifest fundacional, creiem que ha arribat el moment d'ampliar les nostres activitats, i de donar cabuda dintre del nostre projecte a la dansa, la música, la pintura, l'escenografia i, en definitiva, a totes aquelles activitats que es relacionen directament amb el teatre. Tot això —rematava Puigserver— significa lògicament un nou teatre». El futur, per tant, passa per un nou teatre, però en el benentès que «aquest creixement del Lliure, que és sobretot un creixement de cara enfora, de difusió i augment de les produccions i del públic, demana una estructura diferent. Pel que hem fet durant aquests deu anys —deia no fa gaires setmanes Fabià Puigserver—, el Lliure ha tingut una estructura suficient, però un nou Lliure com el que projectem, més ampli, amb una nova sala, amb una orquestra de cambra, que funciona des de l'any passat, amb programació d'espectacles de dansa, amb l'obertura d'una escola, uns tallers de treball per a gent jove, tot això exigeix un canvi radical en el funcionament intern del Lliure, perquè les persones que l'han fet funcionar fins avui és que no han tingut ni possibilitats de poder preparar un projecte, ni de valorar-lo... no teníem temps, no hi havia prou energia humana. I en aquests moments, el

que ens cal abans d'emprendre el projecte d'ampliació física, és reestructurar tot el Lliure des de la base, des del funcionament de la gestió i la producció; hem de reforçar el que és purament el mecanisme del teatre, perquè durant molts anys han funcionat d'una manera bastant familiar, entre quatre gats ens ho fèiem tot, i una empresa com la que volem arribar a ser, una ampliació com la que volem tirar endavant —pensa que ara mateix l'espai que ocupa el Lliure com a centre de producció deu ser cinc vegades més gran que la sala d'espectadors, per això, a més d'una sala més gran, el que necessitem sobretot és un espai suficient de producció—, doncs, tot aquest projecte d'una nova seu i de noves activitats demana inicialment una estructura molt més àmplia».

balanç positiu

Després de deu anys de Lliure, el balanç ens sembla positivíssim. Dues dotzenes llargues de produccions, amb espectacles d'una qualitat excepcional, molt més enllà del que podien fer pensar els exigus mitjans econòmics i humans, i que han consolidat l'estil Lliure, com ara *Leonci i Lena*, de Büchner; *La vida del rei Eduard II d'Anglaterra*, de Marlowe, amb la participació de Josep Maria Flotats en el paper del rei; l'èxit de públic —més de cinquanta mil espectadors— de la divertida opereta *La Bella Helena*, de Peter Hacks, amb música de Jacques Offenbach, i un treball reeixidíssim d'Anna Lizaran, la bella Helena, de Juanjo Puigcorbé i el seu Paris exagerat i còmic, i el Menelau grotesc i irrisori de Quim Lecina i la Venus captivadora d'Imma Colomer, i l'encert de Pere Planella com a director, i la música en directe, i l'espai escènic i el vestuari de Fabià Puigserver; la divertida i exemplarment ben realitzada farsa de Molière *Jordi Dandin*, amb un espai escènic i un vestuari que semblaven sorprenents relíquies, i una interpretació singularment graciosa de Lluís Homar; *El balcó*, de Jean Genet, amb Rosa Maria Sardà en un treball molt allunyat del seu habitual histrionisme; el sarcasme boadellec de la honorabilíssima *Operació Ubú*; la polèmica adaptació catalana de *Fulgor i mort de Joaquín Murietta*, de Pablo Neruda; el netíssim muntatge de *Primera història d'Esther*, de Salvador Espriu, en coproducció amb el Centre Dramàtic de la Generalitat; i, per no allargar-nos més, aquella antològica escenificació de *Al vostre gust*, l'amarga comèdia del gran Shakespeare, amb una recreació preciosa del personatge Pedradetoc en mans de Joaquim Cardona i també amb una actuació memorable d'Anna Lizaran. Tot plegat, deu anys de treball, deu anys de bon teatre, amb alts i baixos, és clar, però sempre amb aquell segell de qualitat que atorga l'ofici perseverant, consolidat. I sense necessitat d'anar a raure en l'optimisme gratuït, i tan sols des de la confiança que recolza en el treball ben fet —tantes vegades aplaudit i celebrat—, hauríem de

LA FLAUTA MÁGICA, W.A. Mozart/Shikaneder. Direcció, escenografia i vestuari: Fàbia Puigserver

dir, no sols *Deu anys del Lliure*, sinó *Els primers deu anys del Lliure*. Confiem que sigui aquesta la intenció de tothom, i quan dic tothom, vull dir exactament això, tothom, des de les institucions que tenen el compromís inexcusable de protegir eficaçment aquest «teatre privat amb voluntat de teatre públic», fins a la mateixa gent del Lliure, obligats a prosseguir la magnífica labor començada i, per matisar-ho d'una manera exigent, raonadament exigent, podríem afegir que cal que Lluís Pasqual torni a ser un dels noms habituals en les produccions del Lliure, cal que hi torni, i cal que hi pugui tornar, és a dir, que el Lliure pugui oferir unes condicions de producció, programació i exhibició adequades a les demandes del seu creixement.

heroica tossuderia

Vivim en un país petit, petit d'ànima i de butxaca, mots que sovint semblen redundants, en el pitjor sentit de la identificació dels termes, i per això, en aquest país dels estevets —la botiga nacional sense gràcia ni gerència—, els projectes culturals que no s'agarren a les faldilles institucionals —amb tot el servilisme conjuntural que això comporta, sigui quin sigui el color polític— acostumen a ser tan efímers que deu anys de vida —que són no res comparats amb la infinitat de la tenebra impersonal que limita, a ambdues bandes, l'instant fugaç de l'existència— són ja un bon motiu de celebració i de satisfacció. Tot és tan fràgil, és tan estesa la moral antropofàgica, tants llops amb clatell de llana, que ben poques coses arriben a reeixir si no és amb una quasi heroica tossuderia. Com la del Lliure, que a més ha hagut d'arrossegar el càstig honorable per la broma de l'*Operació Ubú* que, com tothom sap, no fou gens ben rebuda a palau. En aquesta situació, de botiga resclosida, deu anys, deu anys de fer teatre, deu anys de Teatre Lliure, amb tot el que això significa —una trentena de muntatges, la consolidació de l'ofici, la formació d'un equip de bons actors, el repertori i la programació de textos representatius de la dramaturgia universal, la formació d'un públic, la creació d'un estil, la notable pujada del nivell de qualitat, l'exercici rigorós de la professió tot i les escasses o limitades condicions—, doncs, amb aquest paisatge, deu anys signifiquen bastant, per ells mateixos, perquè el Lliure ens sembla l'aportació més sòlida, més reconeguda i prestigiosa, més coherent i planificada, de la història més recent del teatre català, el temps de la comèdia democràtica. I això, que d'una manera o altra ja és memòria, no és tot, perquè davant seu, el Lliure té les portes obertes d'un futur engrescador, ambiciós i brillant, del qual no podem prescindir, al qual no podem renunciar. Però és que al marge d'aquesta significació *per se*, no podem evitar una sobrevaloració contextual de la trajectòria del Lliure, perquè durant aquests deu anys ha jugat el paper de tea-

tre públic sense ser-ho, o més ajustadament, sense disposar d'un significatiu finançament públic. I amb aquest *status* de teatre privat amb vocació pública, el Lliure ha tret els mocs a les institucions que, durant aquesta inacabada transició cap al providencial buit de la mediocritat postmoderna, han deixat ben al descobert la seva incompetència, la incompetència dels seus càrrecs, és clar, sempre disposats a posar-se mútuament bastons a les rodes en nom d'abstraccions buides que no tenen res a veure amb el sentit comú, o fent de la política cultural una vergonyosa comèdia dels errors.

Tot i les dificultats d'una empresa com aquesta, que assumeix la paradoxa d'aquesta essència privada/pública, el Lliure s'ha convertit en un teatre modelic, amb uns resultats que, en cap cas, no poden reduir-se tan sols al simple èxit, més o menys rotund, dels espectacles. Hi ha moltes més coses que, en essència, arrenquen d'aquesta continuïtat professional, de producció i de programació. Ara bé, una paradoxa com l'assenyalada —amb la dependència inevitable, i les reticències que s'han de trampejar— comporta sense remei problemes de finançament i, conseqüentment, de creixement. Amb tot, el Lliure està condemnat a sobreviure en la contradicció privat/públic: d'una banda, necessita la més estricta autonomia artística (i això implica, d'una manera proporcionalment obligada, encara que no suficient, disposar de recursos proporcionats i adequats), i, alhora, pel tipus de labor que fa, abocada al dèficit econòmic, necessita recórrer als diners públics (i això manta vegades té un preu molt alt o, a més, deixa el camí obert al xantatge més refinat o a l'escanyament més elegant, segons convingui).

cal fer-hi costat

I cal que les institucions facin costat al Lliure, d'una manera decidida i generosa. Si més no, s'hi haurien de sentir obligades, públicament compromeses. Perquè el Lliure té un gran futur davant seu, un futur que vol dir creixement. Sí, el Lliure necessita créixer, vol créixer, i ha de créixer. I aquest creixement no es pot ajornar més temps. Fa ja més d'un any, Fabià Puigsever anunciava la immediata presentació d'aquest projecte de futur (pel maig de 1986), i encara no el coneixem d'una manera concreta i detallada. És evident que el Lliure necessita una nova seu, unes noves instal·lacions que li permetin de convertir-se en el gran centre de producció teatral que sabem que pot ser. I cal que els polítics que gestionen la pela pública facin els miracles que pertoquin i hi col·laborin d'una manera, diguem-ne, per entendre'ns, desinteressada, sense exigències de servilisme ni ambicions electoralistes, sinó amb la sola satisfacció d'haver fet el que havien de fer: donar ales a l'ambició, raonable, lògic, projecte de creixement del Teatre Lliure. És clar que, com ja hem

JORDI DANDIN, Molière. Direcció, escenografia i vestuari: Fabia Puigserver

dit abans, també cal que el Lliure exposi públicament els detalls i els números i els propòsits i els noms d'aquest projecte de futur, no com a garantia de no res (la garantia és, evidentment, el mateix Lliure, els deu anys de Lliure), sinó per reafirmar i refermar el sentit de teatre públic d'aquest nou Lliure, del Lliure de sempre, i perquè les institucions no puguin defugir el públic compromís, o la pública vergonya, si els en queda, als polítics. El Lliure no pot hipotecar la seva demostrada i reconeguda capacitat i qualitat de treball, no pot quedar-se tancat gaires anys més al petit teatre de Gràcia, on ja s'han esgotat totes les possibilitats de créixer, el Lliure no pot consumir-se en la

impotència, no pot renunciar al futur, no pot, en definitiva, degradar-se per anèmia fins a convertir-se en una paròdia o en un fantasma d'ell mateix, no pot ser castigat per les fades apòcrifes i gasives de la pela pública a quedar-se encongit com el Peter Pan. El Lliure necessita una nova seu, amb tota la infraestructura que reclama un centre de producció teatral d'acord amb el rigor i la qualitat que defineixen l'estil del Lliure, si no volem que es malmetin els fruits d'aquests primers deu anys del Teatre Lliure. Diguem-ho en colors: Més Lliure que Mai!

FRANCESC BURGUET I ARDIACA
Periodista i crític teatral